

*Aspekt och aktionsart i
polskan och svenskan*

Witold Maciejewski, SWPS
University, Warszawa

Upplägg

- Inledning: antaganden
- Typologi. *Verb-framed* och *satellite-framed* språk
- Systemdrag hos polska aspekter
- Svenska aktionsarter
- Aspektuella gram
- Slutsatser

Antaganden

- Varken aspekt eller tempus är universella grammatiska kategorier. I alla språk kan dock språkanvändarna uttrycka både tidsrelationer och karakterisera aktionsarter.
- Grammatikor (standardverk) av de båda språken beskriver interna, språkspecifika drag och är inte fullt jämförbara, även om de använder samma termer.
- En kontrastiv grammatik ska väl i första hand förhålla sig till standardverken

Talaren bestämmer

- Aspekt och aktionsart: talaren bestämmer sitt synsätt i fråga om den handling hen talar om har varit/är/kommer att vara fullbordad/ofullbordad, avgränsad /oavgränsad, momentan, dra ut på tiden, resultativ mm.
- Den semantiska aspekten går före grammatiska uttrycksmedel

Verb-framed och satellite-framed språk

Verb-framed VF (spanska)	Satellite-framed SV		
	Polska	Svenska	Swahili
ir	iść/chodzić	gå	nenda
entrar	w-chodzić	gå in	india
salir	wy-chodzić	gå ut	kwenda nje
subir	w-chodzić w górę	gå upp	nenda juu
bajar	s-chodzić	gå ner	enda chini

SF exempel

A dog walked into the room

En hund gick in i rummet

Pies wszedł do pokoju

- jfr dock eng. *A dog entered the room*

SF subtyper: fria och bundna satelliter

- Bundna:

Psy **po-w**-chodzący do pokoju

- Fria:

Hundarna gick **in i** rummet **en efter en**

Polska derivationskedjor

Imprf > Perf > Iter imprf > Plurakt perf.

pisać > na-pisać > ?na-pis-ywa-ć > po-na-pis-ywa-ć

łamać > wy-łamać > wy-łam-ywa-ć > po-wy-łam-ywa-ć

rwać > wy-rwać > wy-r-ywać > po-wy-r-ywać

> roze-rwać > roz-r-ywać > po-roz-r-ywać

Ordbildning forts.

Imprf > Imprf distr/dur > Plurakt pf

rzucać > roz-rzucać > na-roz-rzucać
> wy-rzucać > na-wy-rzucać
> po-roz-rzucać
> po-wy-rzucać
> w-rzucać > na-w-rzucać
> po-w-rzucać

Systemdrag hos polska aspekter: samspel med tempus

Tempus	Perfektiv	Imperfektiv
Futurum	Monolexem <i>napiszę, kupię, zrobię...</i>	Perifrastiska k. <i>Będzie pisać/pisać, kupować/kupować, robić/robić...</i>
Presens	XXX	Monolexem <i>Piszę, kupuję, robię...</i>
Praeteritum	Monolexem <i>Napisał, kupił, zrobił...</i>	Monolexem <i>Pisał, kupował, robił...</i>

Systemdrag forts.

Participia:

- Participium praeteriti activi *zrobiwszy, zjadłszy* bildas av perfektiva verb
- Participia praesentis activi *robiąc, jedząc, idący, śpiewający* bildas av imperfektiva verb

Passivum:

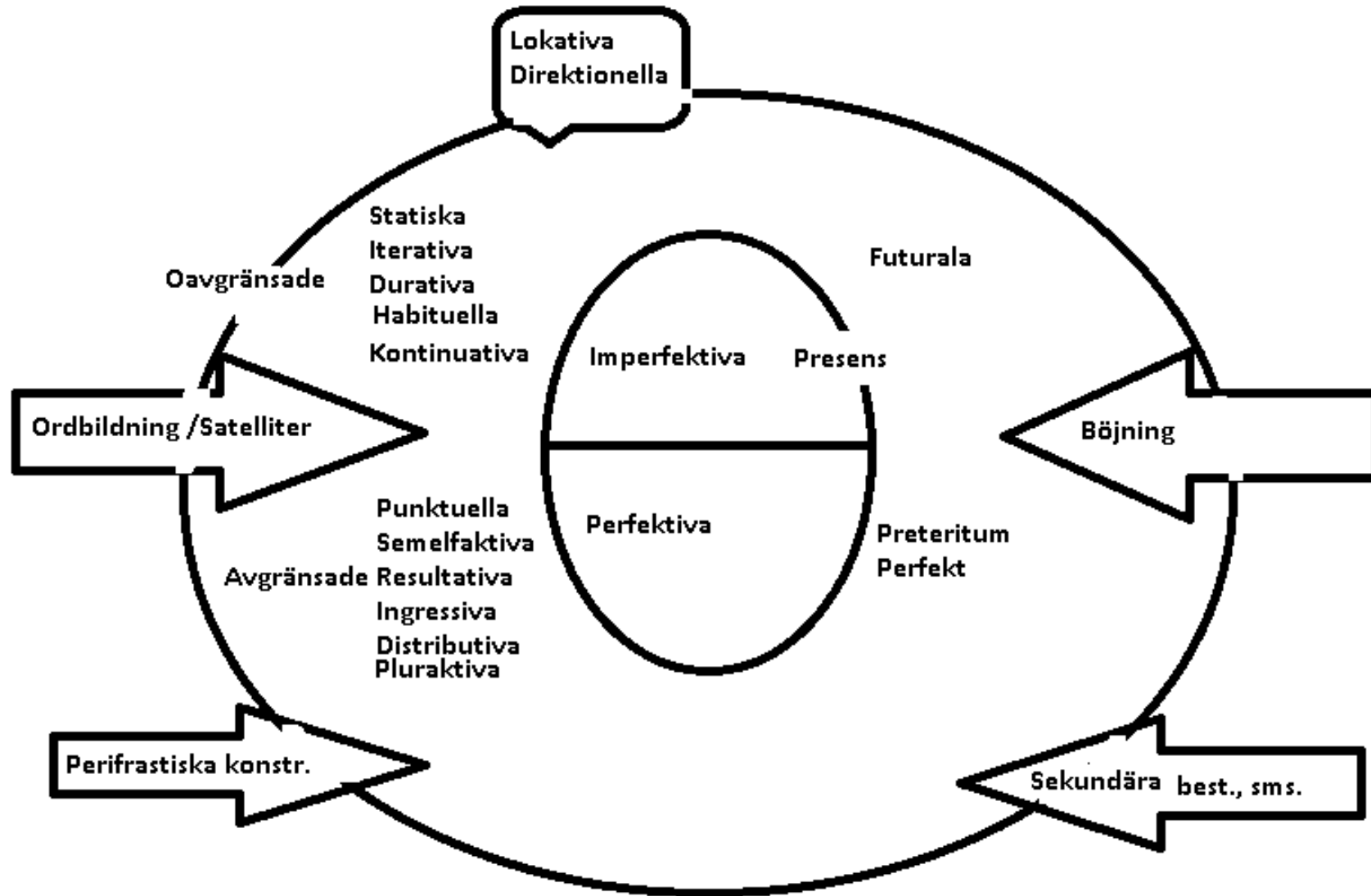
- - perfektiva konstr. tar hellre hjälpverben *zostać* och *zostawać* än *być* (*książka została napisana, jest napisana*),
- imperfektiva tar *być* eller *bywać* (*dom jest malowany, jfr *zostaje malowany*)

Fasala verb *zacząć, skończyć, kontynuować...* bildar inga syntagmer med perfektiva verb

Svenska aktionsarter

Aktionsarter			
Oavgränsade		Avgränsade	
Icke-processuella	Processuella		Icke-processuella
Durativa			Punktuella
Statiska	Dynamiska		
Tillstånd	Oavgränsade processer	Avgränsade processer	Punkthändelser
<i>Två plus tre är fem 'Dwa plus trzy jest pięć'</i>	<i>Vimpeln fladdrade 'Proporzec trzepota ł'</i>	<i>Mjölken rann ut 'Mleko się wyla ło'</i>	<i>Johan blinkade 'Johan mrugnął'</i>
<i>Karla älskade Per 'Karla kocha ła Pera'</i>	<i>Oskar ritade 'Oskar rysowa ł'</i>	<i>Lotta skrev ett brev 'Lotta pisa ła list'</i>	<i>Lampan slocknade 'Lampa zgas ła'</i>
<i>Lotta bodde hemma 'Lotta mieszka ła w domu'</i>	<i>Temperaturen steg 'Temperatura ros ła'</i>	<i>Vi gick en mil 'Szli śmy milę'</i>	<i>Planet lyfte 'Samolot wystartowa ł'</i>

Aspektuella orams

Slutsatser 1

- Användarna av de båda språken har till förfogande grams (grammatiska enheter) att uttrycka aktionsarter. Dessa är dock strukturaliserade på olika sätt: i po. är två super-aktionsarter (aspekter) överordnade de övriga på det grammatiska planet, i svenskan är hierarkin semantikbaserad,
- En fullbordad (perfektiv, dokonany) handling är inte identisk med en avgränsad handling. Om en fullbordad handling får man inte tala i presens,
- Alla svenska verb är neutrala i förhållande till aspektdistinktioner (dvs. de är imperfektiva), eftersom de kan stå i presens

Slutsatser 2

Avgränsade aktionsarter är semantiskt besläktade med pol. perfektiva aktionsarter:

- momentana (punktuella) *knacka till – puknąć, slå till – uderzyć*
- semelfaktiva *fnittra till – zachichotać, gå iväg – pójść, zapłakać*
- inkoativa *somna – zasnąć, klarna – rozjaśnić się*
- resultativa – *döda ihjäl - zabić, kasta – rzucić*
- distributiva – *slå omkull en efter en - przewracać*

Slutsatser 3

Oavgränsade aktionsarter är besläktade med imperfektiva aktionsarter:

- statiska *stå* - *stać*, *sitta* - *siedzieć*
- durativa *vänta* -, *växa*, *sitta* och..., *ligga* och...
- iterativa - *chodzić*, *jeździć*
- habituella – *jadać* – *bruka* *äta*
- progressiva – *hålla på*, *vara i färd med*...
- kontinuativa – *läsa på*, *prata på*

Tabeller